

MARCIN A. KLEMENSKI
Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie

NABYTKI RĘKOPIŚMIENNE W ZBIORACH BIBLIOTEKI NAUKOWEJ PAU I PAN W KRAKOWIE Z LAT 2013–2018

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie wzbogaca się wciąż o nowe nabytki rękopiśmienne. W latach 2013–2018 opracowano 1584 jednostki¹. W większości pochodzą one z darowizn, część zaś z tzw. starego zasobu, który był opracowywany sukcesywnie od lat. Pojedyncze obiekty zostały zakupione w antykwariatach, o ile pozwalał na to stan finansowy instytucji. Nabytki rękopiśmienne z lat 2000–2012 zostały już omówione przez Krystynę Szymurową i Joannę M. Dziewulską². Z kolei o wcześniejszych darach przekazywanych do Towarzystwa Naukowego Krakowskiego czy Polskiej Akademii Umiejętności pisały Bogumiła Schnaydrowa i Ewa Danowska³.

Zgodnie z zamysłem, jaki przyświecał K. Szymurowej i J.M. Dziewulskiej, omówienie nowych nabytków rękopiśmiennych wiązało się z pewną formą podziękowania i upamiętnienia darczyńców – którzy kierowali się wolą przetrwania cennych materiałów rękopiśmiennych dla potomności i przyszłych badaczy. Taka jest również intencja autora niniejszego artykułu. Nabytki rękopiśmienne z lat 2019–2023 zostaną omówione w kolejnym „Roczniku Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”.

¹ Nabytki z lat 2019–2023 zostaną omówione w odrębnym artykule.

² K. Szymurowa, *Nabytki rękopiśmienne w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 48: 2003, s. 559–566; J.M. Dziewulska, *Nabytki rękopiśmienne Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie z lat 2003–2008*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 54: 2009, s. 523–531; *eadem*, *Nabytki rękopiśmienne w Zbiorach Specjalnych Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie z lat 2009–2012*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 59: 2014, s. 413–420.

³ B. Schnaydrowa, *Ofiarodawcy Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Z badań nad proveniencją zbiorów Biblioteki PAN w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 21: 1975, s. 99–132; *eadem*, *Ofiarodawcy Akademii Umiejętności 1873–1919. Z badań nad proveniencją zbiorów Biblioteki PAN w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 26: 1981, s. 11–42; E. Danowska, *Darczyńcy i ich dary dla Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Biblioteki AU, Biblioteki PAU oraz Biblioteki Naukowej PAU i PAN*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 66: 2021, s. 91–104.

Jednocześnie trzeba zastrzec, iż celem tego artykułu nie jest pełne omówienie nabytków – z uwagi na ich bogaty i zróżnicowany charakter, to zadanie będzie mógł spełnić w przyszłości katalog rękopisów. Teraz przekazane zostaną podstawowe wiadomości o opracowywanych rękopisach, które mogą być przydatne zainteresowanym badaczom. Informacje szczegółowe zawarte są w inwentarzu oraz w katalogu kartkowym. Ponadto niektóre spuścizny doczekały się odrębnych omówień – co będzie sygnalizowane.

Nabytki rękopiśmienne z lat 2013–2018 obejmują sygnatury 12 992–14 576, a więc 1584 jednostki inwentarzowe⁴. Ze względu na obszerność tematu nie wszystkie dary będą w tym szkicu omówione.

Na początku omówię obiekty z tzw. starego zasobu. Wyodrębniono z niego materiały dotyczące właściciela dóbr Trojanka (w dawnym powiecie bałckim na Podolu) Stanisława Rusieckiego (1862–1944)⁵ oraz znanego historyka sztuki Jana Bołozza Antoniewicza (1858–1922), zawierające cenną korespondencję, prace naukowe czy notaty⁶. Uwagę zwracają nietypowe rękopisy batakackie z Sumatry, bogato iluminowane, spisane na deseczkach w języku batakackim, ofiarowane Akademii Umiejętności przez dr. Jarosława Waszaka, który pod koniec XIX w. zwiedził Sumatrę; dopiero teraz zostały one opracowane i udostępnione badaczom⁷. W latach 2013–2018 opracowano bardzo cenne archiwum domowe Lenkiewiczów, obejmujące 884 jednostki sygnaturowe, pochodzące ze starego zasobu. Dzięki badaniom Ewy Danowskiej wiadomo, że prawdopodobnie akta te przekazał Tomasz Michałowski z Kijowa na przełomie XIX i XX w.⁸ Obejmują one materiały dotyczące dziejów społecznych i gospodarczych kresowych miasteczek i wsi oraz informacje genealogiczne o Lenkiewiczach, Abramowiczach czy też Łopattach⁹.

Nabytki pochodzą przede wszystkim z darów. Najcenniejszy jest dar Anny Żulińskiej-Dutki. Przekazała pamiątki związane z Romanem Żulińskim (ok. 1830–1864), współpracownikiem Romualda Traugutta, z którym został powieszony 5 sierpnia 1864 r. na stokach warszawskiej Cytadeli. Odbyły się dwie uroczystości przekazania pamiątek – 5 sierpnia 2014 r., w 150. rocznicę egzekucji na Cytadeli, oraz 22 stycznia 2015 r., a więc w 152. rocznicę wybuchu powstania styczniowego. Pamiątki rodziny Żulińskich przyjął wówczas ówczesny sekretarz generalny PAU Jerzy Wyrozumski oraz dyrektor Biblioteki Naukowej Karolina Grodziska¹⁰.

⁴ Zgodnie z zapisanymi danymi w inwentarzu rękopisów – w 2013 r. przybyło 101 jednostek, 2014 – 104, 2015 – 94, 2016 – 497, 2017 – 745 i wreszcie w 2018 r. – 42 jednostki.

⁵ Sygn. 13 021–13 023.

⁶ Sygn. 13 024–13 054

⁷ Sygn. 13 183–13 184.

⁸ Sygn. 13 812–14 455; obszerne omówienie spuścizny zob.: E. Danowska, *Archiwum domowe Lenkiewiczów w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, [w:] *Littera scripta manet – Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów*, red. E. Danowska, A. Fluda-Krokos, Kraków 2022, s. 73–84.

⁹ E. Danowska, *Archiwum domowe Lenkiewiczów...*, *op. cit.*

¹⁰ Sygn. 13 197–13 211, 13 272–13 290, 13 409–13 427, 14 529–14 532, 14 554; J.M. Dziewulska, *Pamiątki po „ludziach legendowych”*. *Dar Anny Żulińskiej dla Zbiorów Specjalnych Bi-*

Ważne są pamiątki związane z naukowcami żyjącymi i działającymi w Krakowie. Stanisław Grodziski (1929–2020) przekazywał sukcesywnie pamiątki dotyczące dziejów swej rodziny – a szczególnie osób: Stanisława Grodziskiego seniora czy ks. płk. Władysława Antosza¹¹. Z kolei jego córka – Karolina Grodziska – ofiarowała kolekcję pocztówek o bardzo różnorodnej tematyce oraz materiały tyżące się zarówno jej rodziny, jak i osób związanych z Krakowem¹². W 2016 r. opracowano materiały Antoniego Kępińskiego (1918–1972), wybitnego krakowskiego psychiatry, które przekazał Józef Krzysztof Gierowski, kierownik Katedry Psychiatrii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego¹³. W tym samym roku ofiarowano również kolejną część spuścizny profesora Jerzego Spiegła Gota (1923–2004) – badacza historii teatru; darczyńcą był prof. Jan Michalik¹⁴. Z kolei historyk sztuki prof. Marek Zgórniak ofiarował sporą, bo obejmującą 316 sygnatur, spuściznę swego ojca Mariana Zgórniaka (1924–2007), członka rzeczywistego PAU i wybitnego badacza historii najnowszej¹⁵. Inną ważną spuścizną naukową są papiery po Zygmuncie Wojciechowskim (1900–1955), mediewiście i założycielu Instytutu Zachodniego w Poznaniu; Biblioteka otrzymała je od Sławomira Garlickiego¹⁶. Opracowano także spuściznę historyka Wacława Urbana (1930–2009), zawierającą korespondencję z lat 1992–2007 oraz maszynopisy prac; autor przekazał je w darze osobiście¹⁷.

Z kolei sekretarz generalny PAU Jerzy Wyrozumski przekazał część papierów Romana Grodeckiego (1889–1964), zawierającą odpisy średniowiecznych rachunków prokuratorów kolegiaty w Łęczycy¹⁸, zaś Bożenna Wyrozumska przekazywała pamiątki w większości związane z historią najnowszą – a więc np. fotografie z pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki, kopie fotografii z okresu II wojny światowej czy 12 klaserów zawierających znaczki, koperty i stemple poczty solidarnościowej¹⁹. Z daru prof. Ewy Śnieżyńskiej-Stolot do zbiorów trafił list Adama Chmiela (1865–1934), znanego krakowskiego archiwisty, do

bioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 60: 2015, s. 329–334. Ponadto wydano wówczas grypsy pożegnalne Romana Żulińskiego oraz reprint biografii Tadeusza Żulińskiego, zob. *Ostatnie zasylam pożegnanie... Grypsy Romana Żulińskiego z Cytadeli 4 sierpnia 1864*, red. K. Grodziska, Kraków 2014; B. Żulińska, *Dla Ciebie Polsko. Obrazki z życia Tadeusza Żulińskiego (Romana Barskiego)*, Kraków 2015.

¹¹ Sygn. 12 997–13 006, 13 749.

¹² Sygn. 13 075–13 077, 13 082, 13 092, 13 154, 13 215, 13 405–13 408, 13 750, 13 809, 14 551, 14 555, 14 557–14 573.

¹³ Sygn. 13 297–13 301.

¹⁴ Sygn. 13 302–13 318, 14 543–14 550. Wcześniej ofiarowaną część spuścizny J. Gota omówiła już J.M. Dziewulska, *Nabytki rękopiśmienne Biblioteki Naukowej...*, *op. cit.*, s. 524–525.

¹⁵ Sygn. 13 429–13 745.

¹⁶ Sygn. 13 763–13 774.

¹⁷ Sygn. 13 095–13 098.

¹⁸ Sygn. 13 014–13 018.

¹⁹ Sygn. 13 212, 13 291, 13 751, 13 775–13 789. O darze zob. B. Wyrozumska, *Kolekcja druków ulotnych z czasów Stanu Wojennego*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 62: 2017, s. 243–248.

Stanisława Cerchy z 1905 r.²⁰ W 2014 r. uzyskano dzięki Barbarze Gedlowej papiery Stanisława Nowogrodzkiego (1908–1942), mediewisty zamordowanego w KL Mauthausen w 1942 r.; materiały te obejmują wypisy źródłowe oraz notaty dotyczące członków Akademii Umiejętności²¹. Wśród spuścizn profesorskich uwagę zwracają papiery prof. Anny Czapiak (1925–2013), zajmującej się protozoologią i hydrobiologią, członka Komisji Etycznej ds. Doświadczeń na Zwierzętach – które przekazała Krystyna Osińska²². Muzeum Fotografii w Krakowie przekazało pamiętnik i materiały profesora Emila Michałowskiego (1906–1978), wybitnego urologa, oraz jego albumy fotograficzne²³.

Oprócz spuścizn naukowych ważne miejsce w Zbiorach Specjalnych zajmują materiały związane z dawnymi pracownikami Biblioteki Naukowej, którzy prowadzili swe prace badawcze, opracowywali wspomnienia, czy też pozostawili papiery, które pozwalają nam zobaczyć, jak wyglądała praca w krakowskiej librarii przed laty. Dużą część przybytków zajmują materiały po Józefie Dużyku (1928–2000)²⁴, które zostały przekazane przez Dorotę Dużyk-Wypich, córkę Józefa Dużyka. Obejmują one korespondencję oraz liczne materiały naukowe i artykuły²⁵. Inną taką spuścizną są papiery Marii Świąteckiej (1921–2017), otrzymane z rąk Czesława Wierzby, zawierające jej wypisy źródłowe oraz maszynopisy prac naukowych²⁶.

Również pracownicy Biblioteki ofiarowują swe kolekcje – w 2018 r. Zbiory Specjalne wzbogaciły się o kolekcję pocztówek Jerzego Dynowskiego-Balcera, Krystyny Wit-Jóźwik i Jerzego Jóźwika należącą do Ewy Niedziałkowskiej²⁷. Zaś Joanna M. Dziewulska przekazywała fotografie różnych obiektów i osób związanych przede wszystkim z Krakowem²⁸.

Warto też wspomnieć o kilku innych ważnych ofiarodawcach. Znana krakowska antykwariuszka, bratanica i kontynuatorka wybitnego antykwariusza Stefana Kamińskiego – Krystyna Kamińska-Samek regularnie przekazuje materiały dotyczące krakowskiej aktorki i działaczki ruchu oporu Aleksandry Mianowskiej (†2000), wśród których znajdują się zdjęcia, papiery, plakaty teatralne, teksty tłumaczeń dzieł z języka angielskiego (m.in. *Kubusia Puchatka*)²⁹. Redaktor

²⁰ Sygn. 13 100.

²¹ Sygn. 13 162–13 176.

²² Sygn. 14 456–14 503.

²³ Sygn. 13 068–13 073.

²⁴ Sygn. 13 060–13 063, 13 083–13 088; zob. K. Grodziska, *Nekrologia. Józef Dużyk (14 III 1928 – 11 V 2000)*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 46: 2001, s. 493–498.

²⁵ Sygn. 13 319–13 404.

²⁶ Sygn. 13 794–13 802; zob. K. Grodziska, *Maria Świątecka (Pańska Dolina 24 XI 1921 – Kraków 12 II 2017)*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 62: 2017, s. 315–318.

²⁷ Sygn. 14 535–14 542.

²⁸ Sygn. 13 090, 13 105–13 107, 13 152, 13 160–13 161, 13 248, 14 553.

²⁹ Sygn. 13 241–13 247, 13 752–13 762, 14 533–14 534. O wcześniejszych darach Krystyny Kamińskiej-Samek zob. J.M. Dziewulska, *Nabytki rękopiśmienne w Zbiorach Specjalnych...*, op. cit., s. 416–417.

Andrzej Stawiarski przekazał obszerny zbiór wspomnień pośmiertnych nadesłanych do redakcji „Gazety Wyborczej” na konkurs pt. „Wspomnienia”; zbiór ten obejmuje 40 sygnatur³⁰. Z kolei Janina Grzywaczowa ofiarowała kroniki szkolne dotyczące Wyższej Szkoły Chemicznej w Krakowie z lat 40. XX w.³¹; natomiast Marek Hałaciński przekazał notes zawierający interesujący dziennik Kazimierza Hałacińskiego (1878–1930) z okresu I wojny światowej³².

Wśród nielicznych zakupów z lat 2013–2018 warto zwrócić uwagę na księgę chrztów parafii Czerwona Wola, obejmującą zapisy z lat 1722–1740³³; oraz zbiór fotografii Władysława Semkowicza (1878–1949) i jego rodziny³⁴. Zakupione zostały w Krakowskim Antykwariacie Naukowym w 2015 r.

Warto zauważyć, że wśród 61 ofiarodawców znaleźć można trzy instytucje. Sześciu darczyńców było pracownikami Biblioteki Naukowej PAU i PAN (co stanowi 10%), a 13 (21%) – członkami Polskiej Akademii Umiejętności. Liczby te świadczą o tym, że w środowisku Akademii była i jest duża świadomość tego, że Biblioteka jest wartościowym miejscem do przechowywania cennych pamiątek i materiałów naukowych³⁵.

Ten krótki przegląd można zakończyć słowami Krystyny Szymurowej:

Inicjatywa naszych Darczyńców, którzy przekazują do zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN swoje bezcenne pamiątki, jest nie do przecenienia. Wdzięczni za każdy dar, składamy niniejszym serdeczne podziękowania, mając nadzieję, iż ta tendencja przyniesie i w przyszłości znaczne wzbogacenie zbiorów specjalnych naszej Biblioteki, które służyć będą – jak zawsze – szerokiemu środowisku naukowemu dla udokumentowania bogatej historii kraju³⁶.

LISTA OFIARODAWCÓW

Adam Aleksandrowicz	Sławomir Garlicki
Wiesław Błaut	Barbara Gedlowa
Maria Buczak	Józef Krzysztof Gierowski
Joanna Daranowska-Łukaszewska	Karolina Grodziska
Dorota Dużyk-Wypich	Stanisław Grodziski
Joanna M. Dziewulska	Janina Grzywaczowa
Elżbieta Dzięgiel	Marek Hałaciński

³⁰ Sygn. 13 108–13 147.

³¹ Sygn. 12 994–12 996.

³² Sygn. 13 805.

³³ Sygn. 13 216.

³⁴ Sygn. 13 235–12 236.

³⁵ Warto zob. B. Sieraczyńska, *Dary rękopiśmienne i spuścizny pracowników w Bibliotece Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. 50: 2005, s. 353–376.

³⁶ K. Szymurowa, *Nabytki rękopiśmienne...*, *op. cit.*, s. 566.

Bohdan Jakubowski	Adam Pol
Krystyna Kamińska-Samek	Redakcja Polskiego Słownika
Andrzej Kobos	Biograficznego
Teresa Komornicka-Rościszewska	Wojciech Rojek
Elżbieta Kozackiewicz-Olobry	Alina Rudnicka
Janina Kręciochowa	Maria Sąsiadowica
Krzysztof Krużel	Leszek Starkel
Anna Krzyżanowska-Zimna	Andrzej Stawiarski
Elżbieta Łastawiecka	Joachim Śliwa
Jan Machnik	Ewa Śnieżyńska-Stolot
Jan Majewski	Marta Taranczewska
Grzegorz Małachowski	Paweł Taranczewski
Teresa Małkowska-Holcerowa	Towarzystwo Historyczno-Literackie
Julian Maślanka	w Paryżu
Andrzej Mączyński	Jan Tysson
Jan Michalik	Wacław Urban
Krzysztof Michalski	Aleksandra Wanicka-Kietlińska
Tomasz Michałowski	Jarosław Waszak
Muzeum Historii Fotografii	Tomasz Węclawowicz
w Krakowie	Czesław Wierzba
Ewa Niedziałkowska	Andrzej Włodarek
Barbara Nowińska	Bożenna Wyrozumska
Hanna Ornowska-Szaciłło	Jerzy Wyrozumski
Krystyna Osińska	Marek Zgórniak
Anna Paluch	Anna Żulińska-Dutka
Dušan Pirc	